

Uesiba Moriteru édesapja, Uesiba Kissómaru 1999. január 4-i halálát követően vált az aikidó világ vezetői posztjának örökösévé. Az új dósu ereje teljében, 48 évesen öltötte magára az Aikikai Hombu Dódzsó szervezet nemzetközi hálózatáért felelős személy köntösét. Komoly felelőssége egyaránt megmutatkozik a japánbeli és külföldi utazásokban, illetve abban a kulcs-szerepben, amelyet a szervezet ügyvitelének határozathozatalában lát el. A riportban dósu jelenlegi kötelezettségeiről, apjához és nagyapjához [Uesiba Morihei Ószenszei-jel] fűződő kapcsolatáról, és az aikidó jövőjét illető gondolatairól beszél.

Gyakorlása során mikor ébredt tudatára, hogy ön a hagyomány örököse?

Egyetemista voltam, amikor komoly következetességgel kezdtem gyakorolni. Iskolába kellett járnom, ezért az órarendemtől függően csak néhány órát tudtam edzeni naponta, reggel vagy este. Talán átlagosan két órát minden nap. A hosszabb, pl. a tavaszi szünetsorán került még egy extra óra, például egy reggeli egy órás gyakorlás a két óra esti mellett, vagy fordítva. A diploma után nagyjából hasonló volt a képlet harminc éves koromig. 1979 körül édesapám egy rövid időre megbetegedett: attól a ponttól kezdtek fokozatosan sűrűsödni tanári tennivalóim.

Mondhatjuk, hogy édesapja, Kissómaru szenszei gyakorolta a legnagyobb hatást önre?

Minden reggel és péntek este ő tanított, és én mindig részt vettem ezeken az edzéseken. Más oktatók gyakorlásaira is jártam, de mivel az életem édesapámmal egy fedél alatt zajlott, így kétségtelenül kijelenthető, hogy az ő tanítása tette rám a legmélyebb benyomást.

Felhívta valamire a figyelmét édesapja az aikidó történetét érintő beszélgetéseikben?

Nem igazán kerültek szóba ilyen témák. A legtöbbet akkor szedtem föl beszédeiből, amikor céltudatosabban kezdtem gyakorolni, illetve amikor csatlakoztam szemináriumaihoz, óráihoz, bemutatóihoz. Sosem ültetett le otthon, mondva: "Moriteru, ez így van..." vagy "Moriteru, azt akarom, hogy ezt tudd..." De mivel születésem óta együtt laktam nagyapámmal, az aikidó alapítójával, és az előző dósuval, ezért biztos vagyok benne, hogy mindketten nagy hatással voltak rám, még ha nem is beszéltek különösebben ilyen dolgokról. Aikidó környezetben születtem és nőttem fel, annak minden jellemzőjével, technikaival és egyébvel egyaránt.

Milyen különleges edzésben részesítette édesapja?

Együtt gyakoroltam a többiekkel, sosem hívott félre, hogy különleges tanítással lásson el. A tatamin mindig olyan alapvető dolgokra hívta fel a figyelmemet, mint hogy tisztán és pontosan hajtsam végre a gyakorlatot, süllyesszek, és dolgozzak nagy mozdulatokkal. De ami például a nikkjó vagy szankjó végrehatását illeti: gyermekkorom óta figyeltem és gyakoroltam azokat a technikákat, majd megértettem azokat, így sosem láttak el különféle instrukcióval ezekkel kapcsolatban. A legtöbb, amire felhívták a figyelmemet, az előbb említett fő pontok. És valamit szintén meg kell említenem: bár édesapán tanárom volt, ha este hazamentünk, kapcsolatunk pont olyan volt, mint bármely más apa-fiú kapcsolat. (nevet)

Magában foglalta az ún. lázadási időszakot, amelyen a legtöbb tinédzser keresztülmegy?

Nos, nem igazán, valójában sosem szegültem szembe az apámmal, de az általános iskolában kétségtelenül kis ördög voltam. (nevet) Mindig bajba keveredtem, és édesanyámat állandóan behívták az iskolába, hogy fejére olvassák adott csínytevésemet. Úgy gondolom, minden lázadási

kényszerem kifelé nyilvánult meg, ahelyett, hogy édesapámra irányult volna.

Hogyan látja édesapja szerepét az aikidó történetében?

Az aikidó létezik, mert valaki megteremtette, de tény, hogy jelenlegi formájában apám - az alapító szándékának értelmezésén alapuló, egész életét kitöltő - erőfeszítésének végeredményeképpen létezik. Úgy vélem, legfőbbképpen e törekvéseknek köszönhető, hogy az aikidó jelenlegi formájában működik, lett oly népszerű és örvend oly nagy tiszteletnek szerte a világon napjainkban. Még régebbre visszapillantva, az aikidó formálódásának időszakában az alapító rengeteget utazott, számos irányzatot gyakorolt, tehette mindezt főleg dédapámnak, Jorokunak köszönhetően, aki segítette abban, hogy a saját ösvényét járja. Nagymamám, a feleségeként a maga módján szintén pártolta. Napjaink aikidója tehát rengeteget őriz sok ember önzetlen támogatásából. Ugyanakkor számtalan szerencsés véletlen is közrejátszott, gondolok itt például arra, hogy a Hombu Dódzsót elkerülte a háború pusztítása. Szintén megemlíteném mindazok munkáját, akiknek köszönhetően az Aikidó Hombu Dódzsót mint szervezetet még a háború előtt elismerte nonprofit alapítványként (zaidan hódzsín) az állam. Először 1940-ben mint Zaidan Hódzsín Kobukai, majd ezen alapokon később az Oktatásügyi Minisztérium, 1947-ben mint Zaidan Hódzsín Aikikai (Aikikai Alapítvány). Összegezve, a következő tényezők egyvelegének köszönhető, hogy létezik az aikidó: az alapító megteremtette, az édesapám dósuként továbbvitte, a dódzsó túlélte a háborút, bejegyezték az aikidót mint non-profit szervezetet, és végül de nem utolsósorban, hogy az alapító oly sok támogatást kapott szüleitől, feleségétől és még sok másától.

Hallottam történeteket édesapja, Kissómaru szenszei kétségbeesett erőfeszítéseiről, hogy megmentse a dódzsót a lángoktól, amelyek Tokió nagy részét elemésztették a háború alatt.

Úgy tudom, körülbelül másik öt épület maradt épségben ezen a területen. Még a jobboldali szomszédos épület is lángba borult, ezért csatársorban adogatták egymásnak a vödörket kétségbeesetten, nehogy a tűz a dódzsót is felégesse.

Mindent újra a nulláról kellett volna kezdeni, ha a dódzsó elpusztul, ezért az aikidó fejlődésének szempontjából óriási a jelentősége, hogy megmenekült.

Igen, így van. Emlékszem, gyermekkoromban nem volt ennyi óra a Hombuban. Valójában egy ideig apám Ivamában lakott. Ott házasodott meg, és kb. 1949-től hét éven át egy Ószaka Sódzsi nevű cégnek dolgozott. Nem volt más választása. Még ha van is dódzsód, nem tudsz megélni belőle, ha senki nem jön gyakorolni, ami leginkább jellemezte a háború utáni időszakot. Ezért közönséges cégalkalmazottként dolgozott akkoriban, csak este és reggel tanított. Ahogyan a dolgok kezdtek rendbe jönni, több ember rábeszélésére végül feladta munkahelyét, és teljes állásban az aikidóval kezdett foglalkozni. Vélhetően az volt a leghelyesebb az alapító fiának, ha felvállalva a vezető szerepét elősegíti a létszám növekedését.

Éppen most vagyunk túl a 37. éves aikidó nagybemutatónkon [a Nippon Budókanban, 1999], de az akkori bemutatók még olyan helyeken tartattak, mint a Takasimaja bevásárlóközpont teteje. Emlékszem, egyszer a nagymamámmal mentem megnézni egyet. Azt is tudom, hogy apám lelkesen bátorított sok Hombuban gyakorló egyetemistát, hogy nyissanak helyszíneket a volt iskoláikban, aminek köszönhetően fokozatosan elszaporodtak az aikidó dódzsók az országban, miután a tanulók lediplomázva visszatértek szülőhelyeikre.

Az egyetemi aikidó klubok megnyitására való ösztökélés fontos fejezetnek látszik az aikidó terjedésében. Edzett valaha egyetemi klubban?

Nem, mivel a Hombuban gyakoroltam, nem voltam különösebben ráutalva az egyetemi helyszínre. Természetesen az is igaz, hogy sok más dolog jobban lekötött. (nevet)

Tudomásom van róla, hogy tagja volt az egyetemi kalligráfia klubbnak...

(Nevet) Ó, igen. Javítani akartam a ecsetkezelésemem, de be kell hogy valljam, nem vettem túl komolyan. A kalligráfia klubba iratkoztam be, de ténylegesen az időmet a barátaimmal töltöttem, mint egy átlagos egyetemista. (nevet)

Mikor utazott el&ször külföldre aikidót tanítani?

Legelőször 1975-ben, Szuganuma Mamoru sihannal együtt csatlakoztunk a dósu európai körutazásához. Az edzések hangulata, köszönhetően a minket vendégül látó tanárnak minden városban más és más volt. Mivel ez volt az első külföldi utam, minden teljesen új volt a számomra. Emlékszem, mennyire lenyűgözött például, hogy a hotelünk Rómában igazi ősi romokra épült. Szintén felrémlik előttem a csodálatos tenger Cannes-ban. Az igazat megvallva, az úttal kapcsolatos legtöbb utam, minden teljesen új volt a számomra. Emlékszem, mennyire lenyűgözött például, hogy a hotelünk Rómában igazi ősi romokra épült. Szintén felrémlik előttem a csodálatos tenger Cannes-ban. Az igazat megvallva, az úttal kapcsolatos legtöbb emlékem és benyomásom nem az aikidóhoz, hanem az első külföldi tartózkodáshoz fűz. Csak huszonöt nap volt az egész, de zsúfolásig programokkal.

Hallottam, az igen kiválóan beszél angolul...

Nem igazán mondanám! Volt alkalmam használni, de úgy érzem, egyre rosszabb! (nevet)

Vannak, akik azt tartják, hogy a pusztakezes technikák (taidzsucu) képezik az aikidó alapját, míg mások azt hangsúlyozzák, hogy az aikidó ún. "komplex" budó (szogo budó), amely magában foglalja a fegyverek használatát. Mi a meglátása?

Természetesen igaz, hogy az alapító gyakran edzett fegyverekkel, bokennel (karddal) és dzsóval (bottal), és azt mondta: ez aikidó. Mivel javarészt az apám, az előző dósu alatt gyakoroltam, sokkal inkább hajlok arra az értelmezésre, amelyet egész életében támogatott, ti. hogy a pusztakezes gyakorlatok az aikidó vívmányai.

Semmi sem támasztja alá, hogy elhibázott lenne kennel és dzsóval edzeni, így azok, akiket érdekel, nyugodtan gyakoroljanak velük. Nincs értelme tiltani ilyen dolgokat. Nagyszerű, ha a gyakorlók saját edzésük részévé teszik, de úgy vélem, elhibázott az állítani, hogy a fegyver az aikidó alapja.

Volt lehetősége az alapító alatt edzeni?

Sokan tették már fel nekem ezt a kérdést. Tudom, jól hangozna, és jó képet festene rólam, ha azt mondhatnám: "Nos, számos titkos tanítást kaptam az alapítótól", de ez nem igaz. (nevet) Gyermekként mellette nőtem fel, sokat figyeltem. Egy fedél alatt éltünk, gyakran láttam gyakorolni, sőt, részt vettem a reggeli edzéseken, de nem hiszem, hogy bármi különös is volt számomra az edzéseiben. Néha az alapító oktatott a gyakorlás során, de legalább annyiszor apám tanított, az alapító csak meg-megjelent, hogy saját átfogó értelmezését hozzáfűzze az edzésen történetekhez. Eddig terjedt a tőle való tanulásom. Néhanapján a reggeli gyakorlás során elhívott egy baráti csevelyre, mint nagypapa az unokáját, de sosem szólított fel, hogy nyomás a tatamira gyakorolni.

Nem találta néha kicsit félelmetesnek?

Nem igazán. El tudom képzelni, hogy tanítványai ilyennek láthatták az adott mester-tanítványi viszonyban, de én az unokája voltam, sosem vesztette el a türelmét velem kapcsolatban úgy, ahogy talán a többiekkel. Sőt, egyáltalán nem hiszem, hogy valaha is

mérges lett volna rám valami miatt, még akkor sem, amikor az ölében ülve gyermekként a fejét paskoltam. Én nem emlékszem, de azt mondják, ezt tettem! (nevet)

Az Uesiba család kapcsolata az Ómoto valláshoz több mint nyolcvan évre tekint vissza. Milyen jelentőséggel bír az Ómoto a családra nézve napjainkban?

Tagadhatatlan az Ómoto szekta, és főleg Degucsi Oniszaburó szenszei személyének nagyapámra tett hatása az aikidó megalkotásának folyamatában. Apám is abban a környezetben nőtt fel, de nem hiszem, hogy őrá is az apjához hasonló, mély hatást gyakorolta volna. Mindig tudatosan folytatta és tanulmányozta a különféle kapcsolatos rítusokat és gyakorlatokat, de nagyapámmal szemben sem ő, sem én nem látogattuk gyakran az Ómotót.

Az alapító maga építtetett egy Ómoto szentélyt, ahol a hagyománynak megfelelően halála óta egy hajtincset őrzik. A taiszai (szó szerint "nagy ünnep", éves ünnepség az alapító elhalálozásának alkalmából) keretében felkérjük a szentély Ómoto papjait, hogy jöjjenek és végezzék el rítusaikat, de ez a hagyomány az alapító, és nem az Uesiba család Ómotohoz fűződő kapcsolatán alapul. Valójában az Uesiba családi templom a Kozandzsi Tanabe városában (Vakajama prefektúra), itt őrzik az alapító hamvait is. Magára Uesiba Moriheire tényleg nagy hatást gyakorolt az Ómoto az aikidó kialakításának folyamatában, ezért ez a kapcsolat kétségtelenül kimutatható. De úgy vélem, hogy a Kozandzsival mint ősi családi templommal a viszony mélyebb keletű.

Az 1970-es években számos ember különféle okokból elhagyta az Aikikait, ám később vissza kívántak térni, és erre lehetőséget is kaptak. Úgy tűnik, ezt a fajta nyitott gondolkodásmódot az előző dōsu különösen fontosnak érezte. Hozzá közelállóként, tud mondani nekünk valamit e hozzáállás háttéréről?

Az alapító gyakorta mondta, hogy "az aikidóból nincs száműzés (hamon)". Voltak, akik elhagyták az Aikikait, de sosem kényszerítette őket senki. Apám is osztotta ezt a véleményt. Ugyanígy lenne oktalan meggátolni a kilépettek visszatérését. Az egyetlen kifogás az lehetne, a szervezetet elhagyók visszatérésükkor elkerülhetetlenül hatást gyakorolnak azokra, akik mindvégig bennmaradtak. De az aikidó nem mások eltávolításáról vagy elűzéséről szól, hanem a harmónia építéséről, az emberek összehozásáról. Erre épült az aikidó, és kétségtelenül ez a gondolkodásmód mozgatta apámat mint dōsut ilyen helyzetekben.

Mostanra az aikidót Japánon kívül már több mint negyven éve gyakorolják, és a külföldiek közül kevesen tanultak Japánban Aikikai tanítótól, ám mégis saját, független szervezeteket hoztak létre. Megint mások Japánba járnak azzal a szándékkal, hogy szorosabbra űzzék a szálakat az Aikikai-jal. Ön szerint hogyan kell ilyen helyzetet kezelni?

A japán hagyományos gondolkodás alapján a legtisztább kapcsolat japán tanáron keresztül történne, ám ezt több csoport a múltban gyökerező lehetőségei miatt nem tudja megtenni. Az Aikikai-on belül működik a Nemzetközi Ügyek Osztálya. Azoknak, akik kapcsolatot akarnak alakítani vagy újra felvenni az Aikikai-jal, el kell juttatni ide kérésüket a szükséges információkkal, hogy meg tudjuk vizsgálni, mit tudunk tenni. Nincs két egyforma eset természetesen, ám a hivatalos eljárás keretén belül vélhetően a legtöbb csoport vissza tud térni az Aikikaihoz.

Mi a jelentősége az Aikikai számára a Nemzetközi Aikidó Szövetség 1975-ös megalakulása?

Mivel a Nemzetközi Aikidó Szövetség megteremtői még mindig elérhetők, talán őket kellene

megkérdezni. Ám nagyvonalakban úgy vélem, legkézenfekvőbb célja az aikidó külföldön történő gördülékeny terjesztésének segítése volt. Huszonnégy éve történt, az aikidó világa kétségtelenül tágabb, mint akkor volt. Időközben az információ áramlás felgyorsulásának (pl. Internetnek) vagy az utazások problémamentes voltának köszönhetően napjaink társadalmi háttere nagymértékben különbözik az akkoritól.

A Nemzetközi Aikidó Szövetség a demokratikus nyugati modellen alapulva a vízszintes kapcsolatok fontosságát hangsúlyozza. Ezzel szemben az Aikikai non-profit alapítvány a sokkal hagyományosabb, családi vagy hierarchikus (ún. iemoto) rendszere erősen függőleges szerkezetű. Mit gondol, hogyan lehet e két különböző (demokratikus és hierarchikus) szervezetet úgy fedésbe hozni, hogy sikeresen dolgozzanak együtt?

Az említett eltérések valóban szülnék bizonyos nézeteltéréseket, de ha van is alkalmasint megingás a kapcsolatrendszerben, úgy vélem a két szervezetet illetően a dolgok alapvetően jó mederben haladnak, nincs igazán sok komoly vita.

Sok nem japán gondolkozik úgy, hogy egy demokratikus szervezetben mindenkinek joga van szavazatával befolyást gyakorolni a fontos ügyekkel kapcsolatos határozathozatalra. De nem volna-e helyesebb a Nemzetközi Aikidó Szövetséget az Aikikai alatt elképzelni, úgy, ahogyan a danosok rendszerét, amit mindenesetben az Aikikai felügyel? Nem az alapítványi formaként működő iemoto rendszere az, amelynek mindenbe beleszólási joga van?

Természetesen az Aikikai az alapítvány, de ez nem azt jelenti, hogy a másik oldal mellőzésével mindig minden döntést neki kell meghozni. Az Aikikai eredetileg azon emberek gyűjtőhelye, akik az Uesiba Morihei-féle aikidóból részesedve összeálltak, tagjaivá váltak az alapító alatt fejlődő szervezetnek. A csoportot ismerte el hivatalosan a japán kormány Aikikaiként.

Végül az Aikikai tevékenysége a külföldet is érintette, és a Nemzetközi Szövetség saját rendelkezésekkel, szabályokkal és posztokkal rendelkező demokratikus szervezetként megszületett. Természetesen a döntéseket egy demokratikus szervezetben a többség hozza, amely döntéseket valójában az alapszabály és a rendelkezések szabnak meg. Ez azt jelenti, óhatatlanul fennáll olyan eset, amelyet nem úgy kezelnek, ahogy az Aikikai tenné. Ha megteremtész egy saját jogszabályokkal működő szervezetet, ez természetesen fog bekövetkezni. Ám - ahogy előbb magyaráztam - az Aikikai lényegét tekintve jelenleg is az a szervezet, amely az alapító aikidójával egyetértőket gyűjti össze, akiket az alapító iránti tisztelet és az alapgondolat megőrzésének szándéka vezérel.

Az aikidó azon kevés új budó irányok egyike, amely fenntartja az iemoto rendszert. Abban is szinte egyedülálló, hogy a hivatalos örökös a művészet gyakorlója is egyben. Mit gondol, milyen jelentőséggel bír az iemoto rendszer az aikidó számára?

Az aikidó nem az a fajta harci művészet, amelyben versenyek által vívjuk ki fensőbbiségünket, hanem olyan küzdelem, ami az egymás őszinte tisztelete alapeszméjének megvalósításáért folyik. A kérdés, mit tegyünk és hogyan terjesszük, hogy az eszme valóra válhasson? A válasz - amely nem csupán az én személyes elhatározásom - hogy a legtermészetesebb út a szervezet iemoto rendszerre való alapozása, aminek oly régi gyökerei vannak Japánban. Kétlem, hogy sok japán kérdőjelezné meg vagy tartaná ezt furcsának, hiszen végtelenül természetes számunkra. Amikor külföldiek kérdeznek a dolog jogosultságáról, mindössze azt tudom hangsúlyozni, hogy része örökségünknek, egyszerűen velünk született, mint pl. a DNS. Vannak dolgok, amelyeket nem tudunk egykönnyen megmagyarázni! (nevet)

Igen, ahogy mondja, nagyon természetesnek hat, és a legtöbb japán is annak fogadja el. Mi van az idősebb fiával? Mutat érdeklődést annak az irányába, hogy majdan kövesse önt, mint dósu?

Pontosan ugyanabban a környezetben nőtt fel, mint jómagam. Először a 37. éves össz-japán bemutatón tűnt föl, amely év egyben apám eltávozásának gyászéve is volt. Jelenleg harmadéves egyetemista, de úgy látom, sokkal inkább érdekli az aikidó, mint engem akkortájt, és láthatóan nagy erőfeszítéssel gyakorol! (nevet)

Az aikidó történetét nézve, az Ómoto-kjó erős befolyása mellett, az aikidó kétségtelenül komoly támogatást kapott néhány jeles, magas osztálybeli személyiségtől, politikai nagyságtól. Sok háborút megelőző kapcsolat továbbélt bizonyos fokig a háború után is. Kérem, mondja el, miben látja ezen személyek szerepét, akik befolyásolták az aikidó fejlődését?

A háború előtti és utáni időszakok különböznek az aikidó szempontjából. Először is, az aikidó a háborút megelőzően szinte ismeretlen volt a világ számára, és az alapító is csak az ön által említett segítségnek köszönhetően tudott Tokióba költözni. Úgy vélem mi sem bizonyítja jobban azt a tényt, hogy Uesiba Morihei valami rendkívülit hozott létre, mint hogy ilyen emberek támogatták. Ahogy említette, e kapcsolatok továbbéltek a háború után.(...)

A tény, hogy az aikidó ilyen jellegű támogatást élvezett, természetesen nagy részben Uesiba Morihei csodálatos személyiségének volt köszönhető, és az aikidónak, amit kitalált. E kapcsolatrendszerek számos pozitívumot eredményeztek, és hiszem, hogy végső soron kedvező hatást fejtettek ki a társadalomra. Szintén megemlíteném, hogy apám azon törekvése, hogy érthetővé és sokak által elérhetővé tegye az aikidót, lendítette tovább a folyamatot, hogy oly sok gyakorló legyen végül, amennyi napjainkban van.

Okumura Sigenobu sihan az Aikido Journal előző számának interjújában azt állította, hogy Kissómaru három alapelemmel járult hozzá az aikidóhoz: a szervezeti megteremtésével, a továbbörökítéssel és az elméleti háttér kidolgozásával.

Egyetérték. Az aikidó nem csupán a kitalálójának köszönhetően létezik, hanem azon személyek hosszú éveken át történő töretlen erőfeszítésének is tulajdonítható, akik segítették továbbfejleszteni. Ezért tüntette ki végeredményképpen apámat a japán kormány dósuként történt szolgálataiért.

Az aikidó hagyomány harmadik örököséiként milyen céljai vannak? Milyen álmot szeretne valóra váltani az aikidó jövőjét illetően?

Ó, de sokan kérdezték már! (nevet) Egy ember kitalálta, egy másik továbbfejlesztette és elterjesztette... mit tehetek hát én az aikidóért? Meglátásom szerint az én lehetőségeim nem mozognak ilyen széles skálán. Szerepem inkább abban van, hogy a sokak által - még azok által is, akik csak most kacérkodnak a gyakorlás gondolatával - kitaposott út további szakaszát megteremtsem és kikövezzem, hogy kézen fogva haladhassunk tovább az ösvényen, a barátság és megértés szellemiségében gyakorolva.

Gyermekkoromban az aikidót csak kevesen ismerték, ám ez megváltozott, és minden bizonnal sokkal többen vannak, akik legalább is hallottak felőle. Innentől a feladat egy tiszta és világos formának a továbbvitele és lefektetése, amely csorbítatlanul tükrözi a megteremtett dolog lényegiségét. Ahelyett, hogy azt hangoztatnám, ezt és ezt akarom csinálni, vagy az aikidónak ilyen és ilyen úton kell járnia, úgy gondolom fontosabb, ha egyszerűen segíték fenntartani azt a rendszert, amiben folytathatjuk mindazt, amit eddig is jól csináltunk.

Megváltozott az élete, mióta magára öltötte a dósu szerepét?

Nem igazán. Apám betegségét megelőzően megosztottuk a tanítást Japánban és külföldön, de mivel életének utolsó két évében szinte képtelen volt külföldre utazni, lassan átvettem a szerepét. Ebben az értelemben nem sok minden változott, hiszen már korábban magamra vállaltam bizonyos feladatokat. De míg a feladatok nem sokat változtak, a dósu ranggal járó felelősségérzet sokkal jobban nyomja a vállamat, így ebben az értelemben teljesen más.

El tudom képzelni. De ismerve az ön személyiségét kétlem, hogy az a fajta vezető lenne, aki beleül a jóba, inkább olyan, aki barátságos, akivel könnyen lehet szót érteni és egyenes.

(Nevet) Remélem! Apám arckifejezése 48 évesen sokkal szigorúbb volt, mint az enyém most. Valójában sokkal könnyedebb volt, mint amiről a kisugárzása tanúskodott, de ez valószínűleg annak köszönhető, hogy teljesen más, keményebb időszakban nőtt föl.

A háború biztos komolyan rányomta a bélyegét arra az időszakra. Bizonyára van különbség azok között, akik megtapasztalták, és azok között, akik nem.

Bizonyára az a generáció sokkal szigorúbban viseltetett a dolgok iránt. De talán nem olyan válaszokat adtam, amikre számított. Bizonyára sokan remélték, hogy azt mondjam "Nos igen, az alapító unokájaként már pendelyes korom óta vadul edzettem", de sajnos sosem úszhattam meg ilyen válaszokkal.

Mi mégis nagyra becsüljük őszinteségét, ahogyan a legtöbb olvasó és aikidós is, biztos vagyok benne. Köszönjük, hogy megosztotta velünk az idejét és gondolatait.